

COMUNICACIÓ NÚM. 15 RECERCA	TÍTOL COMUNICACIÓ El repte d'integrar-se en una nova cultura en l'adolescència. Hi poden ajudar els amics de l'institut?
INSTITUCIÓ Universitat Autònoma de Barcelona. Universitat de Girona	AUTOR/A Ibis M. Álvarez. M. Reyes Carretero. María L. Pérez-Cabaní. Ester Rafel. Berta Vall

Resum

Aquesta comunicació sintetitza els resultats preliminars de la primera fase d'un projecte de recerca¹ sobre adolescents immigrants que compta amb el suport de la Secretaria per a la Immigració i la Direcció General de Recerca del Govern de Catalunya (convocatòria ARAFI del 2010), l'objectiu del qual és l'anàlisi de les relacions d'amistat que estableixen els adolescents immigrants en el context escolar. En l'estudi van participar 139 estudiants de quart de l'ensenyança secundària obligatòria (ESO) de la província de Girona. D'aquests, el 27% (n = 38) era d'origen estranger i el 57% (n = 18), del sexe femení. La metodologia d'aquesta investigació és la pròpia d'un estudi descriptiu/comprensiu, i combina estratègies qualitatives i quantitatives. Els resultats aporten informació rellevant sobre les característiques de les relacions d'amistat dels adolescents en el context de l'escola que pot ser útil per poder planificar actuacions educatives i polítiques públiques que s'anticipin als problemes que pot ocasionar la manca d'intercanvi cultural en el context de la relació d'amistat dins l'escola.

¹ Projecte de recerca amb el suport de l'Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca Aplicada en Immigració (referència ARAFI 2009-100015). Títol del projecte: *Estudi del valor socioeducatiu de l'amistat en el procés d'integració social dels adolescents immigrants a Catalunya.*

Marc conceptual i objectiu

Actualment, a Catalunya l'escola és un espai de cohabitació on els adolescents immigrants construeixen i consoliden la seva identitat (Comas, Molina i Tolsanas, 2008). La importància de les xarxes en la integració i el seu impacte en la societat receptora és vista en relació amb el tipus de xarxa formada i amb les ajudes que es presten dintre d'elles. Les relacions d'amistat determinen en bona part el grau d'aprenentatge de la cultura del país d'acollida, així com la vinculació simbòlica amb la societat que els acull. A través de la interacció amb els altres augmenta no sols el coneixement sobre altres grups o persones, sinó també el coneixement d'un mateix. Així, a través d'aquesta interacció, construïda sobre el respecte i la valoració de la diversitat cultural, s'inicia el contacte entre cultures i el diàleg intercultural.

Pel que fa a la investigació duta a terme en l'entorn dels processos i les dinàmiques de construcció identitària entre adolescents immigrants a Catalunya, d'una banda, Essomba (2008) constata que els adolescents troben relacions socials significatives als centres escolars; així mateix, gairebé en la totalitat dels casos estudiats en aquest estudi apareix l'entorn extraescolar com el més significatiu. D'altra banda, Aparicio, Portes i Haller (2009), en un ampli estudi focalitzat en la «segona generació» d'immigrants a Barcelona, confirmen que les amistats dels joves tendeixen a reforçar identitats ètniques.

Pel que fa a les implicacions educatives d'aquest fenomen, hi ha bastant acord entre els investigadors sobre les contribucions favorables de l'atenció a les variables culturals en relació amb l'ajustament escolar (Vitoroulis [et al.], 2009; Wentzel, 1998).

En aquesta línia, l'objectiu central d'aquesta investigació és conèixer si la relació d'amistat constitueix un escenari propici per a la integració dels adolescents immigrants a Catalunya, és a dir, si afavoreix l'intercanvi entre cultures i ofereix els suports necessaris per a l'ajust social dels adolescents.

Metodologia

En la investigació van participar un total de 139 estudiants de 4t d'ESO, pertanyents a sis grups classe de dos instituts de la comarca de la Selva a la província de Girona. D'aquests, el 27% (n = 38) és d'origen estranger, incloent en aquesta submostra vuit estudiants identificats com de segona generació (fills d'immigrants). El 57% (n = 18) d'aquests estudiants és de sexe femení. Les seves edats oscil·len entre els 15 i els 17 anys. La cultura d'origen dels estudiants d'origen estranger resulta bastant diversa, tal com es mostra en la taula I.

Amb referència als criteris per seleccionar la mostra —centres educatius i grups classe— va prevaler que el fet que estiguessin ubicats en contextos amb un percentatge elevat de població immigrada i també que representessin nuclis de població de diferent tipologia. Es posa un èmfasi especial en la sensibilització i informació dels objectius del projecte als responsables institucionals i dels centres per garantir la representativitat de la mostra i l'interès posterior en els resultats.

Taula I. Resum descriptiu de la mostra

	Cultura d'origen	% (freqüència)
1	Catalana	60,3% (84)
2	Castellana	16% (23)
4	Europa Occidental (Portugal)	1% (1)
5	Europa de l'Est (Romania, Polònia, Ucraïna)	5% (7)
7	Asiàtica (sud), Índia	3% (4)
8	Orient Mitjà (Marroc)	1,4% (2)

Institut de Ciències de l'Educació Josep Pallach

Tel.: (34) 972 41 87 02 - (34) 972 41 87 03 - Fax: (34) 972 41 82 47

simposi.ice@udg.edu

<http://www.udg.edu/simposiice>

9	Sud-americana (Perú, Colòmbia, Argentina, Brasil)	2,2% (3)
10	Centreamericana i Carib (Cuba)	1% (1)
11	Africana (Senegal, Gàmbia)	4,3% (6)
12	Espanyola + cultura d'origen generació d'immigrants)	5,8% (8)
Total % (N)		100% (139)

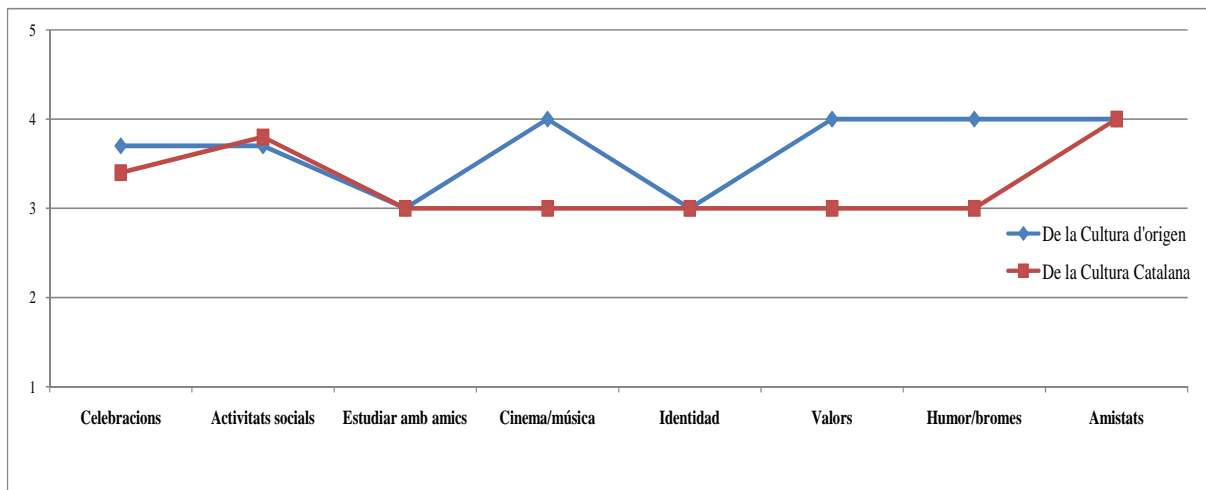
La recollida de dades es va dur a terme als mateixos centres educatius. Els participants van rebre un quadern o paquet de qüestionari que inclou diversos instruments, començant per un breu qüestionari demogràfic i seguint pels instruments restants: escala d'aculturació (*Index of Acculturation*), adaptada de Ryder, Alden i Paulhus (2000); qüestionari sobre la qualitat de l'amistat (*Measuring Friendship Quality*), adaptat de Bukowski, Hoza i Oivin (1994), i finalment el qüestionari sobre suport acadèmic dels iguals (*Peer Support for Academics*), adaptat de Fulgini (1997). L'ordre de presentació dels instruments va seguir el criteri de contrabalanceig predeterminat en la seva seqüenciació per minimitzar l'efecte potencial d'ordre d'aplicació. L'idioma dels qüestionaris, en tots els casos traduïts de les versions en anglès, va ser ajustat al registre local del català i/o del castellà. Es va oferir la possibilitat de respondre en qualsevol dels dos idiomes. Els participants completen els qüestionaris en grups, corresponents al seu grup classe, en horari escolar, amb la presència dels seus professors tutors i d'alguns dels investigadors de l'equip per aclarir els dubtes que puguin sorgir. Completar el qüestionari va significar un temps total de 30 minuts aproximadament.

Resultats

A continuació es presenten, de manera resumida, els principals resultats trobats en aquest estudi preliminar.

Identitat cultural: Tot i la diversitat de cultura, fins i tot de la «doble cultura» que declara una part dels adolescents que participen en la investigació, s'observa una aproximació favorable a la cultura catalana per part de tots els adolescents d'origen estranger. La figura 1 mostra les preferències dels estudiants per diverses qüestions culturals de la seva cultura d'origen i de la cultura catalana. En tots els aspectes avaluats, els estudiants van mostrar grat tant respecte de la seva cultura d'origen com respecte de la catalana. Crida especialment l'atenció la indiferència per la cultura d'origen dels amics, aspecte altament valorat (4 punts en una escala d'1 a 5).

Figura 1. Resultats de l'escala d'aculturació

Nota: Escala descendent des de (1) «No m'agrada» fins a (5) «M'agrada molt»

Característiques de l'amistat: Respecte als trets de les relacions d'amistat dels adolescents objecte d'aquest estudi, criden l'atenció diverses qüestions. D'una banda, cal destacar el fet que els amics dels adolescents pertanyen, majoritàriament, a la mateixa cultura, i representen més del 50%, incloent-hi des del «millor amic» fins a l'anomenat en la quarta preferència (amic 4). Aquest resultat és superior entre els adolescents que s'identifiquen amb la cultura catalana i castellana i confirma les conclusions de l'estudi elaborat per Aparico, Portes i Haller (2009) a Barcelona.

D'altra banda, destaca també la baixa reciprocitat de l'amistat dels adolescents immigrants en el context escolar, coincidint amb les conclusions de l'estudi d'Essomba (2008). La taula I resumeix els resultats estadístics sobre els quals es basen aquestes dues afirmacions.

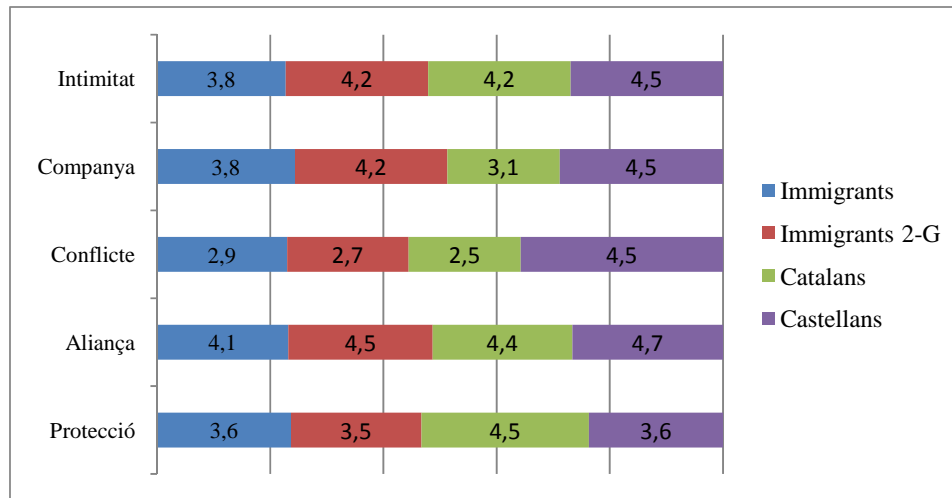
Taula I. Marc cultural i reciprocitat de l'amistat

	Millor amic		Amic 1		Amic 2		Amic 3		Amic 4	
	De la mateixa cultura	Amistat recíproca	De la mateixa cultura	Amistat recíproca	De la mateixa cultura	Amistat recíproca	De la mateixa cultura	Amistat recíproca	De la mateixa cultura	Amistat recíproca
Immigrants n = 24	54% (13)	13% (3)	54% (13)	33% (8)	50% (12)	-	50% (12)	13% (3)	54% (13)	-
Immigrants 2a generació n = 14	29% (4)	29% (4)	43% (6)	50% (7)	36% (5)	29% (4)	29% (4)	14% (2)	21% (3)	14% (2)
Catalans n = 88	85% (75)	32% (28)	88% (76)	33% (29)	83% (73)	30% (26)	67% (56)	16% (14)	23% (20)	8% (7)
Castellans n = 13	77% (10)	47% (6)	70% (9)	54% (7)	85% (11)	23% (3)	54% (7)	31% (4)	8% (1)	-

Nota: Els valors indiquen la correspondència entre el marc cultural dels amics i la reciprocitat de l'amistat. Entre parèntesis, la freqüència que correspon al tant per cent. S'han omès els casos en els quals no ha estat possible identificar la cultura dels amics.

No obstant això, es constaten poques diferències respecte a la qualitat de l'amistat entre els adolescents d'origen estranger respecte als que s'identifiquen amb la cultura catalana i castellana, tal com es representa en la figura 2.

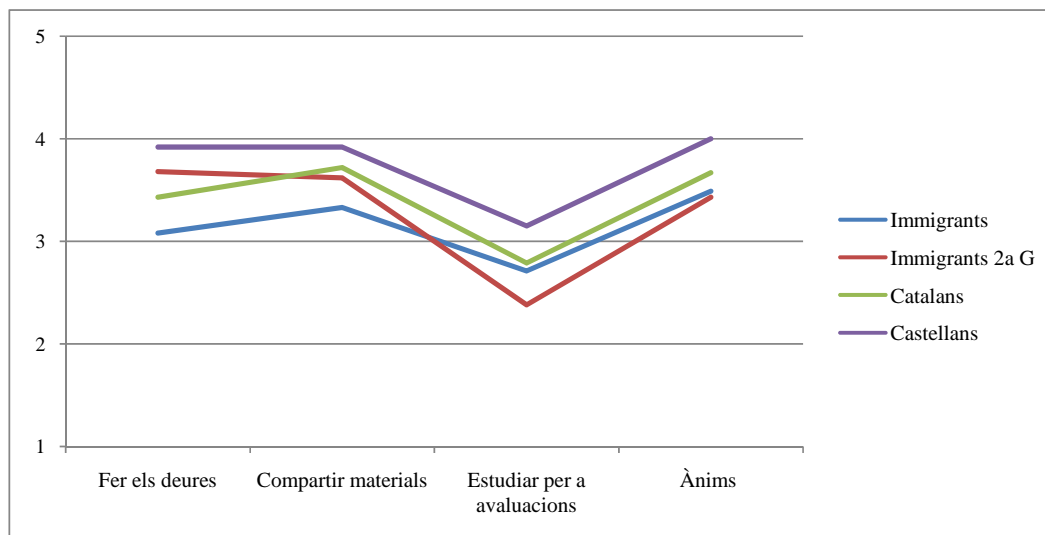
Figura 2. Qualitat de l'amistat

Nota: Els valors en les columnes indiquen, per a cada subgrup, la mitjana amb la qual s'avalua la dimensió que qualifica l'amistat en una escala descendent des de (1) «Mai» fins a (5) «Amb molta freqüència».

En canvi, s'aprecien algunes diferències respecte al suport que ofereixen els amics dels diferents grups, i és lleugerament inferior el suport que perceben els adolescents d'origen estranger (vegeu la figura 3).

Figura 3. Suport percebut pels amics de l'escola

Nota: Escala descendent, des de (1) «Quasi mai» fins a (5) «Amb molta freqüència»

Com es pot comprovar en la figura 3 i com ja hem apuntat anteriorment, en general els adolescents d'origen estranger perceben menys suport acadèmic dels amics. Aquest suport és més insuficient respecte a la preparació per a les avaluacions i sembla més apreciat amb relació a l'aspecte afectiu (donar-se ànim) en tots els subgrups.

Conclusions

Els resultats constatats en aquesta primera aproximació a l'estudi del valor de l'amistat per a la integració dels adolescents immigrants ratifiquen la importància que s'atribueix a la relació d'amistat i, al mateix temps, generen preocupació pel seu contrast amb els resultats comentats anteriorment: els amics tendeixen a afermar llaços de la cultura d'origen i, especialment, entre els adolescents immigrants fallen les expectatives d'amistat, que són poc recíproques.

Pel que fa a les implicacions educatives d'aquest fenomen, hi ha bastant acord entre els investigadors sobre les contribucions favorables de l'atenció a les variables culturals en relació amb l'ajustament escolar, raó per la qual s'imposa ampliar aquest estudi amb una mostra més àmplia i investigar-hi amb més profunditat, mitjançant un enfocament qualitatiu i focalitzat en els aspectes relatius a l'origen i les vivències de les relacions d'amistat dels adolescents immigrants en el context escolar. L'objectiu final d'aquesta investigació és oferir algunes pistes que ajudin a potenciar el valor de l'amistat, tant per facilitar l'intercanvi cultural com per optimitzar els seus inqüestionables tributs a l'ajustament social i especialment a l'ajustament escolar.

Referències

Aparicio, R.; Portes, A.; Haller, W. *La «Segunda generación» en Barcelona: Un estudio longitudinal. Informe de investigación, 2009.*

<http://www.migracat.cat/categoria/recerques/recerca_a_fons/>

[Consulta: 11/10/2010]

Bukowski, W. M.; Hoza, B.; Boivin, M. «Measuring friendship quality during pre- and early adolescence: The development and psychometric properties of the friendship qualities scale». *Journal of Social and Personal Relationships* (1994), 11 (3), 471-484.

Comas, M.; Molina, E.; Tolsanas, M. *Identitats. Educació, immigració i construcció identitària*. 2008. (Conciutadania Intercultural; 6)

De Miguel, V.; Carvajal Gutiérrez, C. «Percepción de la inmigración y relaciones de amistad con los extranjeros en los institutos». *Revista Migraciones* (2007), 22, 147-190.

Essomba, M. A. «Procesos y dinámicas de construcción identitaria entre adolescentes inmigrados. Hacia una cultura educativa del reconocimiento». *Revista de Educación* (2008), 346, 217-243.

Fuligni, A. J. «The academic achievement of adolescents from immigrant families: The roles of family background, attitudes, and behaviour». *Child Development* (1997), 68 (2), 351-363.

Ryder, A.; Alden, L.; Paulhus, D. «Is acculturation unidimensional or bidimensional? A head-to-head comparison in the prediction of personality, self-identity, and adjustment». *Journal of Personality and Social Psychology* (2000), 79 (1), 49-65.

Wentzel, K.; McNamara, B.; Caldwell, A. «Friendships in middle school: Influences on motivation and school adjustment». *Journal of Educational Psychology* (2004), 96 (2), 195-203.

Institut de Ciències de l'Educació Josep Pallach
Tel.: (34) 972 41 87 02 - (34) 972 41 87 03 - Fax: (34) 972 41 82 47
simposi.ice@udg.edu
<http://www.udg.edu/simposiice>